

LBRIS

We know
books

R. F. KUANG

BABEL

SAU NECESITATEA VIOLENȚEI

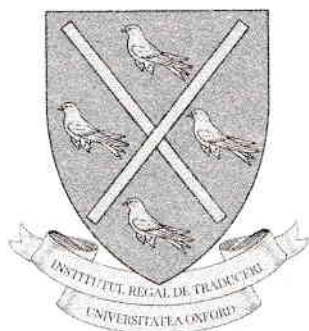
*Traducere din limba engleză și note
de Mihai-Dan Pavelescu*

Bookzone
BUCUREȘTI, 2025

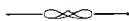
LEBRIS

We know
books

CARTEA I

CAPITOLUL 1

Que siempre la lengua fue compañera del imperio; y de tal manera lo siguió, que junta mente començaron, crecieron y florecieron, y después junta fue la caída de entrambos.

Limba a fost întotdeauna tovarăşa imperiului şi, ca atare, cele două au început, au crescut şi au înflorit împreună. Iar mai târziu, tot împreună, s-au prăbuşit.

ANTONIO DE NEBRIJA

Gramática de la lengua castellana

Până ce profesorul Richard Lovell îşi găsi drumul pe străduţele înguste ale Cantonului spre adresa decolorată de vreme din jurnalul său, băiatul era singurul din casă rămas în viaţă.

Aerul duhnea şi podelele erau lunecoase. Un urcior cu apă stătea plin, neatins, lângă pat. La început, băiatul fusese prea speriat de vărsături ca să bea; acum era prea slăbit ca să ridice vasul. Era conştient încă, deşi se afundase într-o pâclă de reverie somnolentă. În curând, o ştia, avea să cadă într-un somn adânc, din care n-o să se mai trezească. Aşa li se întâmplase bunicilor lui cu o săptămână în urmă, după aceea mătuşilor lui, o zi mai târziu, şi apoi domnişoarei Betty, englezoaica, după încă o zi.

Mama lui murise în dimineaţa aceea. El zăcea lângă trupul ei, privind cum tonurile vineţii şi mov i se întindeau pe piele. Ultimul cuvânt rostit de ea fusese numele lui, două

silabe șoptite fără suflare. După aceea, fața îi devenise flască și asimetrică. Limba îi ieșise din gură într-o parte. Băiatul încercase să-i închidă ochii sticloși, dar pleoapele se deschideau întruna.

Nimeni nu răspunde când profesorul Lovell bătuse la ușă. Nimeni nu exclamă surprins când bărbatul lovi cu piciorul în lemn și o sparse – era încuiată, deoarece jefuitorii din timpul holerei goleau casele din cartier și, chiar dacă în casa lor existau puține lucruri de valoare, băiatul și mama sa doriseră câteva ore de pace înainte ca boala să-i ia și pe ei. De la etaj, băiatul auzi bubuiturile, totuși nu se putu convinge să-i pese.

De-acum nu-și mai dorea decât să moară.

Profesorul Lovell urcă scara, traversă camera și rămase câteva clipe lângă băiat. Nu observă, sau alese să nu observe, femeia moartă de pe pat. Copilul zăcea nemișcat în umbra lui, întrebându-se dacă silueta aceasta înaltă și cu chip palid, îmbrăcată în negru, venise să-i culeagă sufletul.

— Cum te simți? întrebă Lovell.

Respirația băiatului era prea greoaie pentru a răspunde.

Profesorul îngenunche lângă pat. Din buzunarul din față scoase un drug subțire de argint și-l așeză pe pieptul gol al copilului. Acesta tresări; metalul înțepa ca gheața.

— *Triacle*, rosti Lovell mai întâi în franceză. Apoi, în engleză: *Treacle*.

Drugul avea o strălucire albă palidă. Parcă de nicăieri se auzi un sunet straniu; un zbârnâit, un cântec. Băiatul gemu și se ghemui pe o parte, explorându-și confuz cu limba interiorul gurii.

— Rezistă, murmură profesorul. Înghite gustul pe care-l simți.

Se scurseră câteva secunde. Respirația copilului se domoli. Deschise ochii. Acum îl vedea mai limpede pe Lovell, îi putea distinge ochii cenușii ca ardezia și nasul coroiat – *yīnggōubí*, îi spuneau ei, un nas în formă de cioc de șoim –, ce nu-și putea avea locul decât pe fața unui străin.

— Cum te simți acum? întrebă profesorul.

Băiatul inspiră din nou adânc. Apoi rosti, într-o engleză surprinzător de bună:

— E dulce. Are un gust atât de dulce...

— Bine. Înseamnă că a funcționat.

Lovell strecură drugul înapoi în buzunar.

— Mai este cineva în viață aici?

— Nu, șopti băiatul. Doar eu.

— E ceva ce nu poți lăsa în urmă?

Băiatul rămase tăcut o clipă. O muscă poposi pe obrazul mamei sale și i se târi peste nas. Vru s-o îndepărteze, dar nu avea putere să ridice mâna.

— Nu pot să iau un cadavru acolo unde mergem, spuse profesorul.

Băiatul își privi mama o clipă îndelungată.

— Cărțile mele, răspuse el în cele din urmă. Sub pat.

Lovell se aplecă și trase de sub pat patru volume groase. Cărți scrise în limba engleză, cu cotoarele uzate; unele pagini erau atât de subțiate, încât tipăritura abia se mai distingea. Profesorul le răsfoi, zâmbind fără să vrea, și le puse în geanta sa. Pe urmă își strecură brațele pe sub corpul slăbuț al băiatului și-l scoase din casă.

În 1829, epidemia care ulterior a devenit cunoscută drept „holera asiatică” și-a croit drum din Calcutta prin Golful Bengal și până în Orientul Îndepărtat – mai întâi în Siam, apoi în Manila și, în cele din urmă, pe țărmurile Chinei, adusă de nave comerciale ale căror marinari deshidratați și cu ochii înfundați în orbite își aruncau dejectiile în Râul Perlelor, contaminând apele din care mii de oameni beau, cu care spălau rufe, în care înotau și se scăldau. A lovit Cantonul ca un tsunami, înaintând rapid de la docuri până la zonele rezidențiale aflate pe uscat. Cartierul băiatului a cedat în câteva săptămâni și familii întregi au pierit neputincioase în casele

lor. Când profesorul Lovell l-a scos din Canton, toți ceilalți de pe strada lui erau deja morți.

Băiatul află toate acestea când se trezi într-o cameră curată și bine luminată din Factoria Engleză, învelit în păături mai moi și mai albe decât orice atinsese el vreodată. Dar nu-i reduceau decât foarte puțin disconfortul. Era teribil de înfierbântat și-și simțea limba ca pe o piatră greoaie și plină de nisip. Avea senzația că plutea mult deasupra corpului său. De fiecare dată când profesorul vorbea, dureri ascuțite îi străbăteau tâmpilele, însoțite de sclipiri roșii.

— Ești foarte norocos, zise Lovell. E o boală care ucide aproape tot ce atinge.

Copilul îl privea fix, fascinat de fața lungă și de ochii cenușiu-deschis ale acestui străin. Dacă îngăduia privirii sale să se abată într-o parte, străinul se transforma într-o pasăre uriașă. O cioară. Ba nu, o pasăre răpitoare. Ceva crud și puternic.

— Înțelegi ce spun?

Băiatul își umezi buzele uscate și mormăi un răspuns, dar profesorul clătină din cap.

— În engleză. Folosește-ți engleza.

Pe băiat îl ardea în gât și tuși.

— Știi că vorbești engleza. Folosește-o.

Vocea lui Lovell suna ca un avertisment.

— Mama mea, murmură băiatul. Ai uitat de mama mea.

Profesorul nu răspunse. Se ridică brusc și-și scutură genunchii pantalonilor înainte de a pleca, deși băiatul nu înțelegea cum s-ar fi putut aduna praf în cele câteva minute cât stătuse jos.

În dimineața următoare, băiatul reuși să termine un castron cu supă fără să vomite. În a doua dimineață izbuti să stea în picioare fără să se simtă prea amețit, deși genunchii îi tremurau atât de rău, încât trebui să se agațe de cadrul patului ca să nu cadă. Febra îi scădea; apetitul îi revenea. Când se

LIBRIS | We know books

trezi din nou în după-amiaza aceea, găsi castronul înlocuit cu o farfurie pe care erau două felii groase de pâine și o bucată de friptură de vită. Le devoră cu mâinile goale, înfometat.

Își petrecu aproape toată ziua într-un somn fără vise, întrerupt în mod regulat de sosirea doamnei Piper – o femeie veselă și rotofeie care îi umfla pernele, îi ștergea fruntea cu cârpe umede, minunat de reci, și vorbea engleza cu un accent așa de ciudat, că băiatul fusese nevoit s-o roage de câteva ori să repete.

– Pe cuvânt, chicoti ea prima dată, probabil că n-ai mai întâlnit niciodată un scoțian.

– Un... scoțian? Ce-i un scoțian?

– Nu-ți face tu griji! O să înveți destul de curând cum e făcută Marea Britanie, zise doamna Piper și-l bătu ușor pe obraz.

În seara aceea îi aduse cina – tot pâine și friptură de vită –, împreună cu vestea că profesorul dorea să-l vadă în cabinetul său.

– E la etaj. A doua ușă pe dreapta. Termină de mâncat întâi – el nu pleacă nicăieri.

Băiatul mănăcă repede și, cu ajutorul doamnei Piper, se îmbracă. Nu știa de unde proveneau hainele – aveau croială occidentală și se potriveau surprinzător de bine trupului său scund și slab –, însă deocamdată era prea obosit ca să mai pună alte întrebări.

În timp ce urca treptele, tremura, fără să știe dacă din cauza oboselii sau a neliniștii. Ușa de la cabinetul lui Lovell era închisă. Se opri o clipă, doar cât să-și tragă sufletul, după care ciocăni.

– Intră! strigă profesorul.

Ușa era foarte grea, iar băiatul trebui să se împingă cu putere în lemn ca s-o deschidă. Înăuntru, îl copleși izul de mosc și cerneală tipografică al cărților. Se vedeau nenumărate teancuri de volume; unele așezate frumos pe rafturi, altele, îngrămădite dezordonat în piramide instabile prin

toată camera; unele erau împrăștiate pe podea, pe când altele se clătinau pe mese ce păreau puse la întâmplare în labirintul acela slab luminat.

— Aici. Nu fi timid.

Lovell era aproape ascuns în spatele rafturilor. Băiatul își croi drum prin cameră, temându-se că orice mișcare greșită, cât de mică, ar putea face piramidele să se prăbușească.

Profesorul stătea în spatele unui birou masiv acoperit de cărți, foi de hârtie și plicuri. Îi făcu semn să se așeze vizavi de el.

— Te-au lăsat să citești mult aici? întrebă el. Engleza nu a fost o problemă?

— Am citit câte ceva.

Băiatul se așeză cu prudență, având grijă să nu calce pe volumele – însemnările de călătorie ale lui Richard Hakluyt, observă el – adunate la picioarele lui.

— Noi nu aveam prea multe cărți. Am ajuns să recitesc ce aveam.

Pentru cineva care nu ieșise niciodată din Canton, engleza lui era remarcabil de bună. Vorbea doar cu o urmă de accent. Asta se datora unei englezoaice – domnișoara Elizabeth Slate, căreia băiatul îi spusese domnișoara Betty și care stătea cu familia lui de când se știa. Niciodată nu înțelesese prea bine ce căuta ea acolo – familia lui nu era cu siguranță destul de bogată ca să aibă servitori, mai ales o străină –, dar cineva trebuie să-i fi plătit salariul, pentru că ea nu plecase nici măcar atunci când lovise epidemia. Cantoneza ei era destul de bună, suficient cât să se descurce fără probleme prin oraș, însă cu băiatul vorbea numai în engleză. Unica ei îndatorire părea să fie îngrijirea lui, iar băiatul devenise fluent în urma conversațiilor purtate cu domnișoara Betty și, mai târziu, cu marinarii britanici de la docuri.

Citea în engleză mai bine decât vorbea. După ce împlinise patru ani, primise de două ori pe an câte un colet mare,

plin cu cărți în engleză. Adresa de retur era o reședință din Hampstead, chiar lângă Londra – un loc care nu părea să-i fie cunoscut domnișoarei Betty și despre care băiatul, desigur, nu știa nimic. Cu toate acestea, stătea împreună cu ea la lumina lumânărilor, trecându-și greoi degetele peste fiecare cuvânt în timp ce îl rosteau cu voce tare. Când mai crescuse, petreceră după-amiezi întregi răsfoind singur paginile tocite. Însă o duzină de cărți nu-i prea ajungeau șase luni; întotdeauna le citea pe toate de atâtea ori, încât aproape că le memora până sosea următorul colet.

Acum își dădu seama, fără să înțeleagă prea bine tabloul general, că pachetele acelea cu cărți trebuie să fi venit de la profesor.

– Îmi place destul de mult să citesc, adăugă el cu jumătate de gură.

După care, gândindu-se că ar trebui să mai spună ceva:

– Și nu – engleza n-a fost o problemă.

– Foarte bine.

Lovell luă un volum de pe raftul din spatele lui și-l împinse peste masă.

– Presupun că pe acesta nu l-ai mai văzut până acum.

Băiatul aruncă o privire la titlu. *Avuția națiunilor*, de Adam Smith. Clătină din cap.

– Îmi pare rău, nu.

– E în regulă.

Profesorul deschise cartea la o pagină din mijloc și arătă cu degetul.

– Citește-mi cu voce tare. Începe de aici.

Băiatul înghiți un nod, tuși pentru a-și drege glasul și începu să citească. Cartea era intimidant de groasă, literele erau foarte mici, iar formulările se dovediră considerabil mai dificile decât în romanele de aventuri pe care le citise cu domnișoara Betty. Limba lui se împiedica de cuvinte pe care nu le cunoștea, cuvinte pe care nu putea decât să le ghicească și să le rostească.

— Av-avantajele par... particulare pe care fiecare țară co-lo-nizatoare le obține de la colo... coloniile care îi aparțin în mod par... particular sunt de două feluri diferite: mai întâi, acele avantaje comune pe care fiecare imperiu le de... rivă?

Își drese glasul.

— Derivă... de la provinciile supuse dom... dom...²

— Ajunge.

Băiatul nu înțelesese absolut nimic din ceea ce tocmai citise.

— Domnule, ce înseamnă...

— Este în regulă, spuse profesorul. Nu mă aștept nici pe departe să înțelegi economia internațională. Te-ai descurcat foarte bine.

Lăsă cartea deoparte, băgă mâna în sertarul biroului și scoase un drug de argint.

— Mai ții minte asta?

Băiatul privi fix, cu ochii mari, prea temător chiar și să-l atingă.

Mai văzuse astfel de drugii. Erau rari în Canton, dar toată lumea îi știa. *Yínfúli*, talismane de argint. Le văzuse încastrate în provele vaselor și în flancurile palanchinelor sau deasupra ușilor de la depozitele din cartierul străinilor. Nu înțelesese niciodată ce erau și nimeni din casa lui nu putuse să-i explice. Bunica le numea vrăji magice ale bogaților, amulete din metal ce purtau binecuvântări de la zei. Mama credea că aveau în ele demoni încătușați ce puteau fi invocați pentru a îndeplini poruncile stăpânilor. Drugii i se păreau neliniștitori până și domnișoarei Betty, care își exprima cu glas tare disprețul față de superstițiile chinezești și critica în mod constant atenția pe care mama băiatului o acorda fantomelor înfometate.

² În Cartea a IV-a, capitolul VII din *Avuția națiunilor*, Adam Smith se pronunță împotriva colonialismului, pe temeiul că apărarea coloniilor consumă resurse și câștigurile economice ale comerțului colonial monopolist sunt o iluzie. El scrie: „Marea Britanie nu obține altceva decât pierderi de pe urma dominației și-a asumat-o asupra coloniilor sale.” Acest punct de vedere nu era împărtășit pe scară largă în epoca respectivă.

— Sunt vrăjitorii, răspusesse ea când o întrebasese. Sunt lucrul diavolului, asta sunt.

Așa că nu știa ce să creadă despre acest *yínfúlù*, doar că era asemănător cu cel care-i salvase viața cu câteva zile în urmă. Lovell i-l întinse.

— Haide! Uită-te! Nu te mușcă.

Băiatul ezită, apoi îl primi în ambele mâini. Drugul era foarte neted și rece la atingere, însă altfel părea banal. Dacă înăuntru era întemnițat un demon, se ascundea bine.

— Poți să citești ce scrie acolo?

Băiatul se uită mai atent și zări scrierea – cuvinte mici gravate grijiu pe laturile drugului. Litere englezești pe o parte, caractere chinezești pe cealaltă.

— Da.

— Spune-le cu voce tare. Mai întâi în chineză, pe urmă în engleză. Rostește-le cât mai clar.

Băiatul recunoscu caracterele chinezești, deși caligrafia părea oarecum ciudată, de parcă ar fi fost desenate de cineva care le văzuse și le copiase, radical cu radical, fără să știe ce înseamnă. Ele erau: 圍圖吞棗.

— *Hú lún tūn zǎo*, citi el rar, având grijă să pronunțe clar fiecare silabă, după care spuse în engleză: *Să accepți fără să gândești.*

Drugul începu să zumzăie.

Imediat, limba i se umflă și-i astupă căile respiratorii. Sufocându-se, băiatul se prinse de gât. Drugul îi căzu în poală, unde vibră sălbatic, dansând ca și cum ar fi fost posedat. Un gust dulce lipicios îi umplu gura. „Ca niște curmale”, gândi băiatul neclar, simțind cum i se întunecă vederea. Curmale dulci, cleioase, atât de coapte, încât erau grețoase. Se îneca în ele. Avea gâtul complet astupat, nu putea să respire...

— Gata.

Profesorul se aplecă și-i luă drugul din poală. Senzația de strangulare dispăru, iar băiatul se prăbuși peste birou, gâfâind după aer.

— Interesant, spuse Lovell. N-am mai văzut niciodată să aibă un efect atât de puternic. Ce gust simți în gură?

— *Hóngzǎo*.

Băiatul avea fața scaldată de lacrimi și trecu imediat la engleză.

— Curmale.

— Asta-i bine. Asta-i foarte bine.

Profesorul îl privi câteva clipe, pe urmă puse drugul înapoi în sertar.

— Ba chiar excelent.

Băiatul își șterse lacrimile din ochi, smiorcăindu-se. Lovell se lăsă pe spate în scaun, așteptând să-și revină puțin înaintea de a continua:

— Peste două zile, eu și doamna Piper vom pleca din țara aceasta spre un oraș numit Londra, într-o țară numită Anglia. Sunt sigur că ai auzit de ambele.

Băiatul încuviință nesigur. Pentru el, Londra exista tot așa cum exista și Liliput: un loc îndepărtat, imaginar, fantastic, unde nimeni nu arăta, nu se îmbrăca și nu vorbea nici pe departe ca el.

— Îți propun să te iau cu noi. Vei locui pe domeniul meu, iar eu îți voi pune la dispoziție casă și masă până vei fi suficient de mare ca să-ți asiguri traiul singur. În schimb, vei urma un program de studii conceput de mine. Vor fi cursuri de limbi străine: latină, greacă și, bineînțeles, mandarină. Te vei bucura de o viață ușoară, confortabilă, și de cea mai bună educație pe care și-o poate permite cineva. Tot ce aștept în schimb este să studiezi sârguincios.

Profesorul își împreună mâinile ca și cum s-ar fi rugat. Tonul lui i se părea derutant băiatului. Era absolut plat și lipsit de orice emoție. Nu-și putea da seama dacă Lovell îl *dorea* sau nu la Londra; după felul în care vorbea, părea nu atât o adopție, cât mai degrabă o propunere de afaceri.

— Te îndemn să te gândești cu toată seriozitatea, continuă Lovell. Mama și bunicii tăi sunt morți, tatăl tău este

necunoscut, iar tu nu ai alte rude. Dacă rămâi aici, n-o să ai niciun bănuț pe numele tău. N-o să ai parte decât de sărăcie, boală și foamete. O să găsești de lucru la docuri, dacă ai noroc, dar ești încă mic, așa că o să petreci câțiva ani cerșind sau furând. Presupunând că vei ajunge la maturitate, tot ce poți spera este să capeți o slujbă istovitoare pe vase.

Băiatul se trezi privind fascinat chipul profesorului Lovell în timp ce vorbea. Nu se punea problema să nu mai fi întâlnit până acum niciun englez. Cunoscutese o mulțime de marinari la docuri, văzuse întreaga gamă a chipurilor de oameni albi, de la cele lătărețe și roșcovane la cele bolnave și cu pete hepatice sau cele prelungi, palide și severe. Însă fața profesorului era un puzzle cu totul diferit. Avea toate componentele unui chip omenesc standard – ochi, buze, nas, dinți, toate sănătoase și normale. Vocea era joasă, oarecum plată, totuși umană, dar când vorbea, tonul și expresia îi erau lipsite de orice emoție. Era o tabula rasa. Băiatul nu-i putea ghici deloc sentimentele. Când îi descria moartea timpurie și inevitabilă, Lovell ar fi putut înșira la fel de bine ingredientele pentru o tocană.

- De ce? întrebă băiatul.
- De ce... ce anume?
- De ce mă vreți pe mine?

Profesorul arătă din cap spre sertarul în care se afla drugul de argint.

- Pentru că poți face *asta*.
- Abia atunci înțelese băiatul că fusese un test.
- Acestea sunt condițiile tutelei mele.

Lovell împinse pe birou un document de două pagini. Băiatul aruncă o privire pe el, după care renunță să mai încerce să-l parcurgă; literele înguste și pline de bucle făceau scrisul aproape ilizibil.

– Sunt destul de simple, dar ai grijă să le citești pe toate înainte de a semna. Vrei să o faci diseară, înainte de culcare?